

Sokół, Zofia

Redaktorzy naczelni Prasy Polski Ludowej : sprawozdanie z symposium

---

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 29/3-4, 153-156

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

REDAKTORZY NACZELNI PRASY POLSKI LUDOWEJ
SPRAWOZDANIE Z SYMPOZJUM*

Pracownia Historii Dziennikarstwa PRL Instytutu Dziennikarstwa WDiNP Uniwersytetu Warszawskiego pod kierownictwem prof. dr hab. Aliny Słomkowskiej zorganizowała seminarium-symposium na temat „Redaktorzy naczelni prasy Polski Ludowej”, które odbyło się 29—30 maja 1989 r. w lokalu Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW.

W seminarium udział wzięli pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, a także przedstawiciele innych ośrodków naukowych w kraju, zainteresowanych tą tematyką i zajmujących się współczesną prasą polską. Referaty i komunikaty naukowe wygłosiło dwadzieścia jeden osób, prezentując własny dorobek, spostrzeżenia i refleksje oraz wnioski.

Tematyka seminarium obejmowała sylwetki redaktorów naczelnych jako animatorów, organizatorów i kierowników redakcji prasy, ich wpływ na jej kształt i formułę wydawniczą. Badaniami została objęta prasa codzienna, centralna i terenowa, organy partii i stronnictw politycznych, społecznych, a także czasopisma dla specjalnych kategorii czytelników — młodzieży, kobiet oraz redaktorów Radiokomitetu i telewizji.

Wygłoszone referaty i komunikaty, jak również dyskusję wokół nich podzielić można na cztery grupy tematyczne: 1) referaty o charakterze ogólnym, wprowadzające do problematyki seminarium oraz wydarzeń społeczno-politycznych mających znaczny wpływ na kształt polskiego dziennikarstwa i prasy współczesnej; 2) historycznoprasowy portret redaktora naczelnego, wynikający ze studiów nad dziejami prasy jako organów stronnictw i partii politycznych, grup społecznych i kulturalnych; 3) socjologiczny portret zbiorowy redaktorów naczelnych oraz portret indywidualny wybranych redaktorów naczelnych czołowych pism społeczno-politycznych; 4) pozaprasowe środki masowego przekazu i ich redaktorzy naczelni.

Do pierwszej grupy tematycznej należy zaliczyć referat prof. dr hab. Franciszka Ryszki „Refleksje nad elitami w PRL”, po którym rozwinęła się żywa dyskusja na temat elity władzy, polityki, a także zawodu dziennikarskiego i jego wpływu na postawy i wzorce postępowania, zwłaszcza wśród młodzieży. Prof. dr hab. Jan Baszkiewicz rozszerzył zakres dyskusji o oddziaływanie elit kulturalnych i idoli młodzieżowych. Do tej grupy tematycznej należy zaliczyć wystąpienie prof. dr hab. Bronisława Gołębiowskiego „Zmiany pokoleniowe dziennikarzy w PRL w świetle pamiętników”, oparte na wynikach konkursu na pamiętniki dziennikarzy.

---

* Redakcja zamierza opublikować w jednym z najbliższych numerów większość referatów tego sympozjum.

Autor wyodrębnił trzy generacje dziennikarzy. Pierwsza to wojenna, urodzona w czasie I wojny światowej, wychowana w okresie dwudziestolecia i jeszcze w tym czasie podejmująca pracę w redakcjach gazet i czasopism. Generacja ta pracowała jeszcze w czasie II wojny i okupacji hitlerowskiej, a niektórzy jej przedstawiciele tworzyli także podstawy systemu prasowego Polski Ludowej i wywarli znaczny wpływ na dwie następne generacje dziennikarzy: „pokolenia ZMP” i „pokolenia środka XX wieku”. Generacja druga, tzw. „generacja ZMP”, nazwana została od organizacji — Związku Młodzieży Polskiej, która w znany sposób wpłynęła na świadomość i sposób myślenia pokolenia dziennikarzy wchodzących do zawodu w latach sześćdziesiątych, po przełomie październikowym, i uczestniczących w wydarzeniach lat 1968, 1980 i 1981. Generacja trzecia, urodzona w środku XX wieku, obecnie wchodzi do zawodu, bądź też już w nim pracuje i wpływa na kształt współczesnej prasy polskiej. Każda generacja — jak to wynika z pamiętników — ma inną podmiotowość i inne wartości, z którymi się utożsamia, tworzy inne więzi społeczne, inaczej pojmuje swoją rolę. Uzupełnieniem i rozwinięciem tego tematu było wystąpienie prof. dr hab. Aliny Słomkowskiej „Zmiany pokoleniowe redaktorów naczelnych w PRL”, oparte na szczegółowych badaniach archiwalnych. Autorka również wydzieliła trzy generacje dziennikarskie, podobne w swojej istocie do przedstawionych przez przedmówcę, wywiodła je wszakże z innych przesłanek i źródeł.

Należący do tej samej grupy tematycznej referat prof. dr. hab. Bogdana Michalskiego „Redaktor naczelny w świetle przepisów prawnych”, składa się z dwóch części: pierwsza dotyczy osoby redaktora naczelnego i jego podmiotowości; druga — ustawy prasowej w Polsce z 1918 r. aż do ostatniej, która ma się dopiero ukazać. Referent zwrócił uwagę na zmieniające się stanowisko redaktora naczelnego w świetle analizy wielu już różnych ustaw prasowych, zakresu obowiązków i odpowiedzialności, roli i zadań, a także układu zbiorowego dziennikarzy jako zawodu, roli kolegów redakcyjnych. Szczególnie wiele uwagi poświęcił podmiotowości prawnej redaktora naczelnego: jego prawnej i rzeczywistej sytuacji w redakcji, kwalifikacjom wymaganym i faktycznym itp. Wystąpienie to wywołało ostrą polemikę między referentem a doc. dr. hab. T. Kupisem.

Referatem łączącym grupy zagadnieniowe było wystąpienie prof. dr hab. A. Słomkowskiej „Problemy badawcze kadry kierowniczej w dziennikarstwie PRL”, zapoznające słuchaczy z dotychczasowym stanem badań nad tym tematem oraz bazą źródłową.

Kolejnym referatem wprowadzającym do problematyki i łączącym grupy tematyczne było wystąpienie mgr. Krzysztofa Hnatkowskiego „Straty w dziennikarstwie podczas II wojny światowej”. Autor zwrócił uwagę na straty osobowe, chociaż nie pominął też strat materialnych, głównie bazy poligraficznej. W czasie wojny i okupacji hitlerowskiej zginęła lub zmarła z chorób, niedożywienia i wyczerpania przeszło jedna trzecia stanu przedwojennego kadry dziennikarskiej zatrudnionej w wydawnictwach prasowych w okresie dwudziestolecia. Miało to znaczny wpływ na politykę personalną i obsadzanie stanowisk redaktorów naczelnych prasy codziennej i czasopism w okresie powojennym.

Następna tematyka seminarium to portrety redaktorów naczelnych: zbiorowe i indywidualne. W tej grupie referatów wyodrębnić można dwie metodyki badawcze: ukazującą postacie redaktorów na tle dziejów czasopiśmiennictwa oraz przedstawiającą portret zbiorowy lub indywidualny przy wykorzystaniu metod socjologicznych. Pierwsza grupa referatów oparta została na metodzie historyczno-prasowej — główny nacisk położono na wzajemne powiązania redaktorów z wydawanymi przez nich organami prasowymi, będącymi organami partii, stronnictw politycznych, czy też grup społecznych. Należy tu wymienić wystąpienie red. Leszka Gzelli „Redaktorzy naczelni prasy katolickiej”, red. Piotra Kościńskiego „Redak-

łorzy naczelni prasy Stronnictwa Demokratycznego" i mgr. inż. Wiesława Lachiewicza „Dziennikarze prasy ludowej”, ze szczególnym uwzględnieniem prasy Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego.

Grupę referatów poświęconych portretowi redaktora naczelnego, w oparciu o metody socjologiczne, podzielić można na podgrupy: „portret zbiorowy” i „portret indywidualny”. Do pierwszej zaliczyć należy przede wszystkim wystąpienie dr. Andrzeja Koziela „Redaktorzy naczelni prasy PZPR” — obraz socjologiczny za lata 1949 i 1957, obejmujący prasę centralną i terenową, oraz będące dalszym ciągiem tego referatu wystąpienie mgr. Zbigniewa Grabowskiego, obejmujące lata 1969 do 1989. W obu przypadkach obraz socjologiczny obejmował płeć, wiek, staż zawodowy, przynależność partyjną i organizacyjną redaktorów naczelnych i ich zastępców, także pochodzenie społeczne, narodowość, wykształcenie, drogę do awansu na to stanowisko i okoliczności jego obejmowania, nagrody twórcze i udział w konkursach dziennikarskich, literackich i innych.

Kolejne referaty, opracowane na podobnych zasadach i zbliżone metodyką, to: mgr Grażyny Kubickiej „Redaktorzy naczelni prasy ludowej — portret zbiorowy” (za lata 1944—1950); dr Danuty Grzelewskiej „Redaktorzy naczelni prasy popołudniowej” — na tle rozwoju tego rodzaju prasy w Polsce Ludowej; studentki III roku Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Doroty Ceglarskiej „Redaktorzy naczelni dzienników czytelnikowskich”, ze szczególnym uwzględnieniem postaci Jerzego Borejszy, założyciela i organizatora Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” i prasy przez nią wydawanej. Kontynuacją tego referatu było wystąpienie mgr Elżbiety Ciborowskiej „Redaktorzy naczelni dzienników RSW »Prasa«”, w którym omówione zostały zasady polityki kadrowej i zmiany na stanowiskach redaktorów naczelnych Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa, Książka, Ruch”, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1959—1970 i 1980—1981, na roku 1989 kończąc. Portretowi zbiorowemu redaktora naczelnego czasopism kobiecych poświęciła swój referat „Redaktorzy naczelni prasy kobiecej” dr Zofia Sokół, wykazując na podstawie analizy przeszło siedemdziesięciu życiorysów redaktorów naczelnych, że 30% wśród nich stanowią mianowani na to stanowisko mężczyźni. Czasopisma kobiece należą do najdłużej ukazujących się ciągów prasowych, o najwyższych nakładach, sięgających od 100 tys. do 2 mln egzemplarzy jednorazowego nakładu i o najszerzym zasięgu oddziaływania czytelniczego, toteż dobór na stanowisko redaktora naczelnego powinien tu być szczególnie staranny i przemyślany. Podobny charakter miał referat dr. Jana Golca „Redaktorzy naczelni prasy resortu spraw wewnętrznych”, oparty na analizie 10 biogramów.

W drugiej podgrupie „portretów”, ukazujących postać indywidualną jednego wybranego redaktora i jego wpływ na kierunek i zawartość treściową prasy, wymienić należy następujące wystąpienia: mgr Lidii Piwońskiej „Narady Jakuba Bermiana z redaktorami naczelnymi”, dr. Andrzeja Krawczyka „Kontrowersje wokół Leona Kosmana” i dr. Władzimierza Głodowskiego „Mieczysław Rakowski — redaktor naczelny i polityk”.

Odręgną tematykę prezentowały dwa referaty dotyczące redaktorów naczelnych Radiokomitetu, a mianowicie prof. dr. hab. Jerzego Myślińskiego „Kadra kierownicza Polskiego Radia (w latach 1944—1960)” i dr. Macieja Mrozowskiego „Sytuacja społeczno-zawodowa kobiet i mężczyzn w telewizyjnej instytucji nadawczej”. Ten drugi temat, innej natury niż wszystkie dotychczasowe, dotyczył badań nad stosunkiem do wykonywanego zawodu samych dziennikarzy, redaktorów i prezenterów telewizyjnych jednej ze stacji nadawczych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem podziału na płeć i wynikających stąd różnic w predyspozycjach psychicznych i fizycznych, wykształceniu, dyspozycyjności zawodowej, w dynamice awansu, wysokości zarobków, organizacji pracy i działań, światopoglądzie i świadomości, w dyskryminacji płci itp. Badania wykazały, że mimo zasad równości,

kobiety w stosunkach służbowych znajdują się w znacznie gorszej sytuacji niż ich męscy koledzy.

Po każdym wystąpieniu następowały: dyskusja, pytania, uzupełnianie lub rozwijanie zagadnień zaznaczonych w referacie bądź wiążących się z nim tematycznie. Dyskusja była żywa, bardzo bogata, a niektóre głosy, np. doc. dr hab. Anny Magierskiej, doc. dr. hab. T. Kupisa, Floriana Dłużaka — red. nac. „Prasy Polskiej”, Zbigniewa Bajki, prof. A. Słomkowskiej i wielu innych, należałoby traktować jako oddzielne referaty. Dyskusja ogniskowała się wokół roli i funkcji redaktora naczelnego w redakcji, prawa prasowego, wolności prasy, cenzury, postawy moralnej i etycznej redaktorów, ich poglądów i wpływu na kierowane przez nich pisma i zespoły dziennikarskie. Szczególnie szeroko omawiana była sprawa podmiotowości redaktora, jego rzeczywistej a założonej w prawie prasowym sytuacji prawnej, podejmowania przez niego decyzji jednostkowych, odpowiedzialności prawnej i moralnej itp.

Prof. A. Słomkowska, która dokonała podsumowania dyskusji, podkreśliła znaczenie konferencji dla dalszych badań tego rodzaju, jak również jej przydatność dla dalszej polityki kadrowej współczesnej prasy polskiej.

Zofia Sokół